

אל תשפוט

רס"ר (במיל") נתנאל (נתי) הרוש ז"ל

כתיבת מערך השיעור: תמר זרמי - רשת אורט

רציונל

האוטומט האנושי היומיומי נוטה לשיפוטיות מהירה, לתיג וללהכנסת אנשים ל"מגירות" שטחיות על בסיס נתונים יבשים, התנהגויות נקודתיות או מראה חיצוני. תיג זה מצמצם את מורכבותו של האחר ומהווה סוג של אקט אלים המפשיט את האדם מזהותו האמיתית.

שיעור זה מבקש להציע אלטרנטיבה של ענווה, חמלה והשהיית השיפוט האוטומטי, וזאת בהשראת דמותו וערכיו של רס"ר (במיל") נתנאל (נתי) הרוש ז"ל. נתי, שעסק לפרנסתו כרואה חשבון במקצוע המצריך דיוק ונתונים יבשים, בחר בחייו להביט מעבר למספרים ולפגוש את הנפש העמוקה של הסובבים אותו, תוך לקיחת אחריות אישית והתנדבות למען הכלל.

השיעור מוביל את התלמידים בתהליך רגשי וטקסטואלי – החל מהצפת השיפוטיות המהירה שלהם בסיטואציות מוכרות, דרך התבוננות פנימית עמוקה על המורכבות וה"נפש הסמויה מן העין" של עצמם, ועד להבנה כי היכולת לחמול, ללמד זכות ולהשהות שיפוט היא הבסיס לתיקון חברתי. הלמידה קושרת בין המרחב האישי והכיתתי לבין האחריות הלאומית לבנייה מחדש של החברה באמצעות "אהבת חיים", ומזמינה את התלמידים לתרגם את המחשבה לקבלה מעשית ומוחשית ברוח דרכו של נתי ז"ל.

מטרות

- התלמידים יבינו כיצד שיפוטיות משפיעה על חיינו.
- התלמידים ידונו בצורך שלנו לשיפוט אנשים לצד הסכנות שטמונות בכך.
- התלמידים ינסחו לעצמם כיצד יוכלו להמנע משיפוטיות.

מהלך השיעור

פתיחה – שיפוט מהיר

חלק א': התלמידים יעמדו בשורה. אנחנו נקריא משפטים שבהם התלמידים יצטרכו להכריע באופן מהיר האם האדם בסיטואציה צודק או לא. אם האדם צודק לדעתם צועדים צעד קדימה אם טועה צעד אחורה. 15 שניות להחלטה (אפשר להקרין טיימר בכיתה).

חוזרים לשורה ועוברים למשפט הבא.

המשפטים:

חבר מהכיתה לא ענה להודעה דחופה בקבוצה של הפרויקט, אבל ראיתם שהוא מחובר בוואטסאפ.

נהג בכביש חתר אתכם בצורה מסוכנת וכמעט גרם לתאונה.
תלמיד חדש בבית הספר יושב תמיד לבד בהפסקות עם פרצוף קשוח ולא מדבר עם אף אחד.
חבר כיתה עשה לייק ושיתף סרטון של סטיריקן שמלגלג בצורה קיצונית על קבוצה חברתית מסוימת בישראל.
קבעתם עם חבר לצאת בערב, ועשר דקות לפני הזמן הוא שולח הודעה: "סורי, אני עייף מת, לא יכול לבוא".
אתם יושבים באוטובוס, ואדם צעיר עם אוזניות מסרב לפנות את מקומו לקשיש שעלה עכשיו.
נכנסתם לחנות בגדים או לסופר, והמוכרת ענתה לכם בצורה קרה, חסרת חשק ולא עזרה לכם למצוא את מה שחיפשתם.
ילד מהכיתה לא מסכים בשום אופן להעתיק או להעביר לכם את שיעורי הבית שכתב.
הגשתם עבודה בזוגות, ובזמן שאתם קרעתם את התחת, השותף שלכם בקושי עשה משהו וטען שהוא "עמוס".
חברה מהכיתה פתחה קבוצת וואטסאפ חדשה ללא ידיעתכם, וגיליתם את זה במקרה.
חבר לכיתה מסרב להשתתף בדיון פוליטי בשיעור אזרחות וטוען ש"כולם פוליטיקאים מושחתים ואין טעם להקשיב לאף צד".

חלק ב': במחשבה שניה (7 דקות) הנחיה למורה: חלק זה מהווה פתיחה והבנת הצורך אנחנו עדיין לא בהעמקה.

נקרין על הלוח את כלל הסיטואציות.

עכשיו, כשיש לכם זמן להתבונן ולהעמיק בנחת, האם הייתם מגיבים אחרת? האם ניתן להתבונן בסיטואציה בזווית אחרת ממה שחשבתם עליה קודם?
מתי אנחנו נוטים לשפוט מהר מדי? האם השיפוט שלנו הכרחי? האם הוא נכון? האם אנחנו לעיתים שופטים מבלי שיש לנו את כל המידע הנדרש? או את הכלים להבין את הסיטואציה?

טבעת הרגש- מפגש עם דמותו של נתי: (10 דקות)

היכרות מעמיקה עם נתנאל (נתי) הרוש. הנחיה למורה: מומלץ להקרין תמונה של נתי מחייך או תמונה שלו בעבודה/בצבא/ עם משפחה כדי לייצר חיבור ויזואלי.

נתי נולד בשכונת גילה בירושלים, בן זקונים מתוך 11 ילדים. הוא נולד כתאום (יחד עם דניאל) לאחר שאימם הוזהרה רפואית, ושמו מסמל את התודה: "הא-ל נתן לי". למרות שהיה הצעיר ביותר, הוא היה עמוד התווך של המשפחה – בכל יום חמישי הגיע לנקות את ביתה של אימו ולתמוך בה פיזית וכלכלית. מפקדיו זכרו אותו כאדם מבריק, רואה חשבון מצליח, יציב ואמין לחלוטין. למרות שהיה פטור משירות מילואים, התעקש להצטרף לחבריו לגבעתי בצפון עזה, שם נפל בלילה שבין ה-10 ל-11 בנובמבר 2023.

דיון: "לראות את הנפש" (7 דקות) הנחיה למורה: פתח את הדיון לכיתה. המטרה היא לגרום להם להרגיש שנתי הוא אחד משלנו "שהחליט לקחת את הערכים שלו צעד אחד קדימה".

שאלות מוצעות לדיון (בחר לפחות 4):

מה ההבדל בין לפגוש "בן אדם" (במראה החיצוני שלו ובשיוך המגזרי שלו) לבין לפגוש את "הנפש שלו"?

נתי היה רואה חשבון – מקצוע שמצריך דיוק, מספרים ונתונים יבשים. כיצד זה מסתדר עם היכולת שלו להביט באנשים מעבר לנתונים היבשים שלהם?
אחיו של נתי השווה אותו ל"מנוע של רקטה שנמצא בתחתית ודוחף את הכל כלפי מעלה". כיצד ערך ה"אי-שיפוטיות" יכול לשמש כמנוע שדוחף קבוצה או משפחה כלפי מעלה?
הלל הזקן אמר בפרקי אבות: "אל תדין את חברך עד שתגיע למקומו". כיצד המשפט של נתי מעשיר או מחדש את האמירה של הלל?
האם קל לנו יותר לפעמים לשפוט "חבר" (אדם שקרוב אלינו) מאשר אדם זר, או להפך? ולמה?
נתי בחר להתנדב למילואים למרות הפטור. כיצד ההחלטה לא לשפוט אחרים קשורה ללקיחת אחריות אישית על המציאות?

סיכום ביניים:

המבט השיפוטי "מפשיט" את האדם מזוהותו ומכניס אותו לתיג במגירה צרה או שם עליו מסכה. נתי מציע לנו סדר חיים אחר המבוסס על ענווה וחמלה – ההבנה שאין לנו את כל המידע על האחר, ולכן עלינו להשהות את השיפוט ולפתוח את הלב.

טבעת הערך והלימוד – על ענווה וחמלה

לימוד טקסטואלי מתוך פרקי בנים

נקרא עם התלמידים את הפתיחה של הפירוש שמציעים הרב שי פירון וג'קי שימל:

אנו נוטים לשפוט את הזולת, למיין, להכניס אנשים למגירות ההולמות את הציפיות הראשוניות שלנו. מבט שיפוטי מפשיט את האדם מזוהותו המורכבת וכופה עליו זהות פגומה, בדרך כלל שטחית, חלקית, כזו שאינה מביאה בחשבון את כל מה ואת כל מי שהוא. פעם אחר פעם אנו מחמיצים את האדם השלם המסתתר מאחורי נפש המסכות שייצרנו לחברנו. תיג הוא אקט של אלימות, הוא מצמצם את מרחב המחיה של הזולת. לא בכדי הדגיש הלל הזקן: "אל תדין את חברך עד שתגיע למקומו" (אבות).

נשאל:

האם אתם מסכימים עם הקטע?
האם לדעתכם אנחנו יכולים לשלוט בזה?
האם אנחנו באמת יכולים להיות במקומו של האחר? מסוגלים להיכנס לנעליו?
האם אתם מסכימים שתיוג הוא אקט אלים? באיזה אופן?

נקרין על הלוח שלושה טקסטים ונבקש מהתלמידים בזוגות להתבונן בטקסטים ולענות על השאלות

הטקסטים:

...שכל העולם הוא כמו מראה
אם רואה שחברו עושה רע
בוודאי יש בו שמץ מינהו מאותו
הדבר, ומן השמים הזמינו לו
ראייה זו כדי שיחזור בתשובה
הבעל שם טוב

אנטואן דה סנט אכזופרי, מחבר הספר
הנסיך הקטן, הקדיש מקום רב לערכו של
הסמוי מן העין: "מה שעניי רואות אינו אלא
הקליפה. העיקר סמוי מן העין. "וכן", והנה
הסוד שלי. הוא פשוט מאוד: רק בלב אפשר
לראות היטב. מה שחשוב באמת, סמוי מן
העין."

מן המקום שבו אנו צודקים לא
יִצְמחוּ לעולם
פְּרָחִים בְּאֶבֶב.
המקום שבו אנו צודקים
הוא קֶשֶׁה וְרָמוֹס
כְּמוֹ חֶצֶר.
אֲבָל סְפָקוֹת וְאֶהָבוֹת
עוֹשִׂים אֶת הָעוֹלָם לְתַחוּם
כְּמוֹ חֶפְרָפֶרֶת, כְּמוֹ חֶרֶשׁ
יְהוּדָה עֲמִיחִי

השאלות:

- האם המקורות משלימים זה את זה או סותרים?
- איזה מהמקורות הכי קל לכם להזדהות איתו?
- שתפו אחד את השני במקרים שמייצגים עבורכם את הקושי של הצדק, את הסמוי מהעין או המראה?
- מה אתם לומדים על עצמכם מתוך הטקסטים הללו?

אחרי העבודה בזוגות נשאל במליאה אם היו רוצים לשתף בתובנה שעלתה להם במהלך הלימוד?

פעילות קצרה: "כף זכות" (אישי)

עבודה זו אישית ומאפשרת לתלמידים התבוננות פנימה. חשוב להדגיש שזה תהליך אישי שיהיו כנים עם עצמם ולא יידרשו לשתף אח"כ.

תרגיל כתיבה

נבקש מכל אחד מהתלמידים לחשוב על פעם ששפטו אותם באופן שלא צודק בעיניהם. ושיכתבו לעצמם:

כיצד הרגישו בסיטואציה?
כיצד פעלו בה?
מה היו עושים באופן אחר עכשיו?
מה הם למדים מזה על הדרך שבה הם שופטים אחרים?

במליאה: האם קל לנו לחמול לעצמנו יותר מאשר לאחרים? האם היינו רוצים שישפטו אותנו פחות? איזו תרבות כיתתית אנחנו יכולים לצור בשביל שכולנו נרגיש יותר נעים ופחות שיפוטניים.

טבעת הזהות (10 דקות)

פעילות: "משהים את השיפוט"

תרגיל "המראה ההפוכה" (עבודה עצמית שקטה)

- הסבר קצר לתלמידים (על בסיס הלימוד הקודם): "למדנו קודם מהבעל שם טוב ש'כל העולם הוא כמו מראה' – לפעמים מה שמפריע לנו אצל אחרים, קיים קצת גם אצלנו. ולמדנו מנתי כמה חשוב לפגוש את 'הנפש' ולא רק את הנתונים היבשים והקליפה החיצונית. עכשיו אנחנו הופכים את המראה הזו כלפי פנים. אנטואן דה סנט אכזופרי כתב: 'רק בלב אפשר לראות היטב. מה שחשוב באמת, סמוי מן העין'. אנחנו נוטים להיות השופטים הכי קשוחים של עצמנו. אנחנו שמים על עצמנו תיוגים ומסכות, ולפעמים שוכחים לראות את הנפש של עצמנו."

- הפעילות האישית (דפי כתיבה): המורה מחלק לכל תלמיד דף חלק קטן (אפשר לחלק דף שגזור בצורת מראה). התלמידים מתבקשים לענות לעצמם, בשקט מוחלט, על שתי שאלות המשך לתרגיל הכתיבה הקודם:

1. הקליפה/התיוג החיצוני: מהו ה"תיוג" או ה"מגירה" השטחית שאני לפעמים מכניס/ה את עצמי אליה, או מרגיש/ה שאחרים מכניסים אותי אליה? (לדוגמה: "אני תמיד הליצן", "אני עצלן", "אני לא חברותי").

2. הנפש הסמויה מן העין: אילו תכונות, ערכים או כוחות עמוקים יש בנפש שלי, שסמויים מן העין של רוב האנשים ביום-יום, והייתי רוצה שהם יכירו?

- השהיית השיפוט העצמית (שלב הבחירה בזהות): בתחתית הדף, התלמידים מתבקשים לכתוב הבטחה קטנה לעצמם (לא לשיתוף במליאה) "ברגע הבא שבו ארגיש שאני שופט/ת את עצמי בחומרה או באוטומטיות, אני בוחר/ת להשהות את השיפוט ולהזכיר לעצמי שבפנים יש לי נפש שהיא..."

המורה מסכם ואומר: "כשאנחנו לומדים להביט בענווה ובחמלה על המורכבות של עצמנו, הרבה יותר קל לנו להשהות את השיפוט גם כלפי החברים שלנו. זהות הפנימית הזו, צומחת האחריות שלנו ליצירת אהבת חינוך בחברה כולה."

טבעת אחריות וקריאה לפעולה

אחריות: אהבת חינוך (8 דקות)

הרב אברהם יצחק הכהן קוק אמר: "ואם נחרבנו, ונחרב העולם עמנו, על ידי שנאת חינוך, נשוב להיבנות והעולם עמנו ייבנה על ידי אהבת חינוך."

- כיצד העדר שיפוטיות מסייע לאהבת חינוך?
- כיצד המעבר משיפוטיות ל"פגישת הנפש" קשור לבנייה מחדש של החברה שלנו לאחר השבר של המלחמה?
- האם הסיפור של העדר שיפוטיות הוא רק במרחב הבין אישי? או גם במרחב הקהילתי? ציבורי?
- האם יש לנו אחריות לזה שתהיה אהבת חינוך בחברה הישראלית?

סיכום ותוצר פעולה: "ממשיכים בדרכו" (5 דקות)

המורה תולה על קיר הכיתה כרזה גדולה שבראשה הסטיקר של נתי.

1. כל תלמיד מקבל פתקית דביקה (Post-it) ומתבקש לכתוב עליה **קבלה מעשית אחת, קטנה וספציפית** שהוא לוקח על עצמו לשבוע הקרוב, כדי להפחית שיפוטיות וליצור אהבת חינוך במרחב הכיתתי או האישי.

• **דוגמאות לקבלות שהתלמידים יכולים לכתוב:** (מומלץ לתת דוגמאות רק אם תלמידים נתקעים)

- "השבוע, אם חבר לא יענה לי בוואטסאפ, אני לא אשפוט אותו ואניח שהוא פשוט עמוס."
- "אני מבטיח/ה לשים לב למי שיושב לבד בהפסקה ולגשת אליו עם חיוך."
- "השבוע אני אשתדל לדבר בפחות שיפוטיות ויותר בקול של חמלה לחברים שלי."

2. התלמידים ניגשים בזה אחר זה ומדביקים את הפתקיות על הכרזה, כך שהן מקיפות את שמו או תמונתו של נתי.

מילת סיום של המורה: "הלוח הזה יישאר תלוי אצלנו בכיתה. הוא המנוע המשותף שלנו. בכל פעם שנרגיש שהאוטומט השיפוטי שלנו עובד מהר מדי – נסתכל על המילים שכתבנו, נזכור את החמלה והענווה של נתי, ונבחר להשהות את השיפוט ולפתוח את הלב."

כתיבה אישית למשפחת הנופל

הנחיה לתלמידים: כל תלמיד כותב מכתב אישי קצר למשפחתו של נתי: ספרו להם מה למדתם מדמותו, ומה הייתם רוצים לאמץ באורחות חייכם מתוך מה שלמדתם עליו ניתן לשלוח תמונה של הכרזה שנוצרה למשפחה של נתי.